

1 İyun - Uşaqların Beynəlxalq Müdafiəsi Günüdür

Uşaq hüquqlarının müdafiəsi müasir dövrün prioritetlərindəndir

Dünyanın hər yerində uşaqlara qayğı və onların qorunması xüsusi əhəmiyyət kəsb edir. Hər bir ölkə uşaqları qorumağı, hüquqlarını müdafiə etməyi özünün əsas vəzifəsi hesab edərək dövlət siyasətinin prioritet istiqamətlərindən biri kimi müəyyən edir. Hər bir xalqın, dövlətin ən böyük və qiymətli sərvəti uşaqlardır. Bu müdafiənin daha möhkəm olması üçün müxtəlif beynəlxalq təşkilatlar yaradılır, global səviyyəli sənədlər qəbul olunaraq imzalanır, forumlar, tədbirlər həyata keçirilir. Bu məqsədlə də 1950-ci il 1 iyun tarixi Uşaqların Beynəlxalq Müdafiəsi Günü kimi BMT Baş Assambleyası tərəfindən qeyd olunmağa başlanılıb. BMT uşaqların hüquqlarını, həyat və sağlamlıqlarını öz fəaliyyətinin prioritet istiqamətlərindən biri kimi elan etmişdir. Dünyanın bir çox ölkələrində olduğu kimi Azərbaycanda da bu gün böyük təntənə ilə yüksək səviyyədə qeyd edilir. Hazırda respublikada iki milyon altı yüz mindən çox uşaq var, bu ölkə əhalisinin 4-də 1-dən bir qədər artıqdır.

Gənc nəslin vətənpərvərlik, tariximizə, milli köklərə bağlılıq, böyüklərə yüksək ehtiram və mənəvi zənginlik duyğuları ilə tərbiyə olunması, onların şəxsiyyət və vətəndaş kimi formalaşması üçün ailə də, dövlət də məsuliyyət daşıyır. Uşağı sağlamlıq, cəmiyyətə faydalı vətəndaş kimi böyütmək çətin və məsuliyyətdir. Buna görə də Azərbaycanda uşaq məsələlərinə dövlət tərəfindən həmişə diqqət yetirilir. Əsası ümummilli liderimiz Heydər Əliyev tərəfindən qoyulmuş, bu gün isə möhtərəm Prezidentimiz İlham Əliyevin uğurla davam etdirdiyi dövlət uşaq siyasəti milli strategiyaya çevrilib. Azərbaycan Respublikasının dövlət uşaq siyasətinin başlıca prinsipləri uşaqların keyfiyyətli təhsil və yüksək standartlara cavab verən tibbi xidmətlərlə təmin edilməsi, hərtərəfli qayğı ilə əhatə olunması, yüksək mənəvi və sosial mühitdə böyüməsi üçün zəruri şəraitin yaradılması, şəxsiyyət və layiqli vətəndaş kimi formalaşmasıdır. Azərbaycanda həmişə uşaqlara məhəbbətə yanaşılır, onların sağlamlıq və gümrə, eyni zamanda, savadlı və vətənpərvər böyümləri üçün hər cür şərait yadılır.

Ulular öndər Heydər Əliyevin təşəbbüsü ilə ölkəmizin qoşulduğu ilk beynəlxalq sənədlərdən biri "Uşaq Hüquqları haqqında Konvensiya"dır. Respublikamız "Ölkələrarası övladlığa götürmə ilə bağlı uşaqların müdafiəsi və əməkdaşlıq haqqında", "Uşaqların kənd təsərrüfatında işə buraxılmasının minimum yaşı haqqında", "Uşaq əməyinin ən pis formalarının qadağan edilməsinə və onların aradan qaldırılmasına üçün təcili tədbirlər dair" və digər Konvensiyalara qoşulmuşdur. Dövlət tərəfindən ratifikasiya edilmiş Konvensiyalara əsasən daxili qanunvericilikdə mühüm islahatlar aparılmışdır.

Cəmiyyətin hassas və kövrək zümərəsi olan uşaqlara yüksək qayğı və nəvazişlə yanaşma bir daha göstərilir ki, Azərbaycanda uşaq məsələlərinə dövlət tərəfindən həmişə diqqət yetirilir. Dövlət başçısı cənab İlham Əliyev dəfələrlə öz çıxışlarında qeyd edir ki, "elə etməlilik ki, bütün uşaqlar savadlı, bilikli olsunlar, gələcəkdə özləri üçün gözəl həyat qura bilsinlər, dövlətimiz üçün dəyərli vətəndaşlar olsunlar". Bu ideya öz real həllini həyatda tapır. Belə ki, son illər ərzində rayonlarda və bölgələrdə üç mindən çox orta məktəb, altı yüzdən çox xəstəxana, tibb məntəxənləri, olimpiya və onlarla gənclər mərkəzi tikilib istifadəyə verilmişdir.

Müvafiq sahələrdə görülmüş işlər sırasında ilk olaraq qanunvericilik bazasının yaradılması və təkmilləşdirilməsi çox vacibdir. Həmin qanunların qəbul edilməsi yeni dü-

şüncə tərzinin formalaşmasına və müəyyən stereotiplərin aradan qaldırılmasına təkan vermişdir. Uşaqların təhsildən yayınması, əməyə cəlb edilməsi və onların məruz qaldığı digər sosial-psixoloji problemlər valideyn məsuliyyətinin artırılmasını zəruri edir. Bütün bu və digər məsələlər nəzərə alınaraq, Azərbaycan Respublikasının Milli Məclisi tərəfindən Azərbaycan Respublikası Cinayət Məcəlləsində dəyişikliklər edilməsi haqqında Qanunları qəbul edilmişdir. "Azərbaycan 2020: gələcəyə baxış" İnkişaf Konsepsiyası və 2016-2030-cu illər üçün Dayanıqlı İnkişaf Məqsədlərini əsas götürərək, uşaqların bütün sahələrdə imkanlarının daha da genişləndirilməsi, hüquqlarının müdafiəsi üçün müvafiq sənədlər hazırlanır. Uşaq Strategiyası ray üçün Nazirlər Kabinetinə təqdim olunmuşdur. Uşaq Məcəlləsi ilə bağlı ilk hazırlıq prosesi aparılır. Ümumiyyətlə, DIM-lərdə müəyyən edilmiş 17 məqsədin hər biri bu və ya digər şəkildə uşaq hüquqları ilə əlaqəlidir, istər təhsil, istər sağlamlıq, istər sülh, ədalət, istər qeyri-bərabərliyin azaldılması, gender bərabərliyi və digər məqsədlərdə uşaqların hüquqlarının qorunması məsələsi yer almışdır.

Respublikanın Birinci vitse-prezidenti, Heydər Əliyev Fondunun prezidenti Mehriban Əliyevanın uşaq məsələlərinə diqqəti bu sahəyə qayğının daha da artırılmasına səbəb olmuşdur. Mehriban xanım Əliyeva uşaqların hərtərəfli inkişafı, keyfiyyətli təhsil, yüksək standartlara cavab verən tibbi xidmətlərlə təmin olunması istiqamətində önəmli layihələr həyata keçirir. Vacib layihələr çərçivəsində körpələr evləri, bağçalar və internat məktəbləri əsaslı təmir olunur, yeniləri inşa olunur. Uşaq evləri və internat yetirmələrinin sosial-psixoloji reabilitasiyasına imkan yaradacaq resurs mərkəzinin yaradılması, "Kor və zəif görən uşaqlar üçün informasiya-kommunikasiya texnologiyalarına çıxışı təmin edilməsi", "Təhsilə dəstək" və "İnkliüz təhsil" proqramlarının həyata keçirilməsi Fondun xidmətləri sırasında xüsusi vurğulanmalıdır. "Diabetli uşaqlara ən yüksək qayğı" və "Talassemiyasız həyat naminə" layihələri cəmiyyətin diqqətinin uşaqların sağlamlığına yönəldilməsi baxımından müstəsna əhəmiyyət daşıyır.

Uşaq məsələləri ilə əlaqədar dövlət qurumları arasında koordinasiya və nəzarət sisteminin təkmilləşdirilməsi çox vacibdir. Məlumat üçün qeyd etməliyik ki, 2012-ci ildə Azərbaycan Respublikası Prezidentinin Fərmanı ilə "Uşaq hüquqlarının həyata keçirilməsinə dövlət nəzarəti Qaydası" təsdiq edilmişdir. Dövlət müəssisələrində

uşaqların qidalanma, nəzarət, təhlükəsizlik, zorakılığa məruz qalma və digər məsələlərlə bağlı monitorinq aparılmışdır. Monitorinqin nəticəsində hazırlanmış tövsiyələr əsasında təlim-tərbiyə müəssisələrində şərait standartlara uyğunlaşdırılmış, mütəxəssislər üçün yeni təlimlər keçirilmişdir. Uşaq hüquqlarının həyata keçirilməsinə dair elektron məlumat bankı yaradılmışdır, artıq məlumatlar daxil edilir. Bunun nəticəsində isə uşaq problemlərinin dəqiq statistikasını müəyyən etməyə imkan yaradılmışdır. Eyni zamanda, erkən nikah hallarının və uşaq əməyinin qarşısının alınması üçün maarifləndirmənin gücləndirilməsi, valideyn himayesindən məhrum uşaqların internat və uşaq evlərini tərk etdikdən sonra onların məşğulluğunun təmin edilməsi, eləcə də, müxtəlif peşələrin öyrədilməsi, məişət zorakılığının və insan alverinin qurbani olmuş uşaqların sosial reabilitasiyası və cəmiyyətə inteqrasiyası istiqamətində tədbirlər keçirilir.

Azərbaycan uşaqları bu gün dövlətin və cəmiyyətin hərtərəfli qayğısı ilə əhatə olunsada, təəsüf ki, torpaqlarımızın işğalı nəticəsində uşaqlar doğma ev-əşiklərindən didərgin düşmüş, azad, sərbəst yaşamaq hüquqları pozulmuşdur. Azərbaycan uşaqlarının hüquqlarını pozmuş, onları öz doğma yurd-yuvasından didərgin salmış təcavüzkar Ermənistan Respublikası hələ də beynəlxalq hüququn tələbləri ilə hesablaşmayaraq işğal etdiyi əraziləri azad etmək istəmir. Bu hərbi münaqişə zamanı yüz doxsan üç uşaq qətlə yetirilmiş, yaralanmış uşaqların sayı isə yüzlərlədir. Əfsuslar olsun ki, 1994-cü ildə atəşkəs rejiminin elan olunmasına baxmayaraq, ermənilər Azərbaycan uşaqlarına qətlə yetirilməsi faktları qeydə alınmaqda davam edir. Ədalətsiz, ikili standartların əsiri olan dünyada körpələrin fəryadını eşidən, onların səsinə səs verən yoxdur. Ümid etmək istərdik ki, Azərbaycanın bu qaçqın-köçkün balaları yaxın, lap yaxın vaxtlarda özlərinin bu gözəl bayramlarını doğma yurdlarında qeyd edəceklər. Buna dünyanın bütün uşaqları kimi onların da haqqı var! Və bu arzunun gerçək olması üçün ölkə başçısı cənab İlham Əliyev çox mühüm addımlar atır. Azərbaycanın Birinci vitse-

prezidenti kimi xanım Mehriban Əliyevanın elə ilk keçirdiyi müşavirə də müvafiqi təmsüləşmənin bütün şəhər və rayonlarından fəal iştirakçıları ilə seçilən, xüsusi bacarıq və qabiliyyətləri ilə fərqlənən, liderlik keyfiyyətlərinə məxsus 6-18 yaş arası 380 uşaq iştirak etmişdir.

Uşaqların sağlam və firavan mühitdə böyüməsi, inkişaf etməsi bir dövlətin deyil, bütövlükdə bəşəriyyətin qarşısında dayanan mühüm məsələdir. Biz bir sıra ölkələrin aidiyyəti dövlət orqanları, eləcə də beynəlxalq təşkilatlarla tərəfdaşlıqda birgə keçirilən Ümum-Respublika Uşaq forumlarını, məişət zorakılığı, erkən nikah, təhsildən yayınma hallarının qarşısının alınması və digər layihələrə milli qanunvericiliyin gücləndirilməsi, həm də maarifləndirici işlərin reallaşdırılmasına xüsusi əhəmiyyətə malikdir. Komite bu təşkilatlarla əməkdaşlıqda uşaqların nikahdan kənar doğumun qeydiyyata, erkən nikah halları üzrə vəziyyəti araşdırmaq, "Doğulan uşaqların cinsə görə nisbətinin pozulmasının səbəbləri: Mövcud vəziyyətin təhlili və problemlərin həlli yolları" mövzusunda sosialoqji tədqiqat keçirilmişdir. Bununla əlaqədar olaraq təklif və tövsiyələr hazırlanmışdır. Eyni zamanda, Avropa Şurası Parlament Assambleyasının müvafiq Komitəsi ilə əməkdaşlıq çərçivəsində uşaqların hüquqlarının qorunması və onların səlahiyyətləndirilməsi üzrə məlumatlandırıcı və maarifləndirici kampaniyalar keçirilir.

Bu gün cəmiyyəti narahat edən məsələlərdən biri də informasiya texnologiyalarının imkanlarının artması, internetin səhəd tanınması, internetin vacib, ayrılmaz bir tərkib hissəsinə çevrilməsi nəticəsində uşaqların zərərli informasiyalardan qorunmasıdır. Onlar da kompüter yeniliklərini - sosial şəbəkələri, onlayn oyunları, müxtəlif proqramları sürətlə mənimsəyir. Bu çox normaldır, çünki inkişaf edir, daha yeni və son texnologiyalardan istifadə etməyi öyrənirlər. Nəzərə alsaq ki, bu gün internetdə xeyirli məlumatlarla bərabər, bir sıra müxtəlif ziyanlı informasiyalar da mövcuddur. Uşaqların internet təhlükəsizliyinin təmin olunması olmalıdır. Uşaqların internet istifadəsi ilə əlaqədar məlumatlarla bərabər, bir sıra müxtəlif ziyanlı informasiyalar da mövcuddur. Uşaqların internet təhlükəsizliyinin təmin olunması olmalıdır. Uşaqların internet istifadəsi ilə əlaqədar məlumatlarla bərabər, bir sıra müxtəlif ziyanlı informasiyalar da mövcuddur. Uşaqların internet təhlükəsizliyinin təmin olunması olmalıdır.

Ölkədə vahid dövlət uşaq siyasətini həyata keçirən dövlət qurumu kimi, Komitəmiz mütəmadi olaraq, müxtəlif layihələr həyata keçirir. Uşaqların öz hüquqlarını bilmə, ictimai həyatda iştirakçılığının artırılması da aktual məsələlərdəndir. Bu baxımdan, həmin proseslərdə Heydər Əliyev Fondu və BMT-nin Uşaq Fondunun dəstəyi ilə keçirilən Ümumrespublika Uşaq forumlarının xüsusi rolu vardır. Hər iki idən bir keçirilən Uşaq forumlarında uşaqlar sərbəst şəkildə müəssisələrə münasibətini bildirmə, öz həyəcaşlarının problemlərini ictimailəşdirirlər. Onların irəli sürdükləri təklif və məsələləri dövlət memurları və parlament

qətdən yayınaraq şiddət, müxtəlif pis vərdişlər aşılaraq videolara asanlıqla çıxış əldə edirlər. Bu isə uşaqlarda hələ kiçik yaşlardan aqressiya, şiddətə meyillik və mənəvi travmalara gətirib çıxarır. Əsas təhlükələrdən biri onların cinayətkarların hədəfinə düşməsidir. İnternetdən, mediadan gələn zərərli informasiyalardan uşaqların qorunması üçün Komitə olaraq, tərəfimizdən internetdə uşaq hüquqlarının müdafiəsi məqsədilə milli qanunvericilik təkmilləşdirilir, maarifləndirici tədbirlər keçirilir, təhlükəsizlik proqram sistemləri yaradılır. "Uşaq hüquqları haqqında" Azərbaycan Respublikası Qanununun 15-ci maddəsinə əsasən uşaqların sağlamlığına və inkişafına ziyan vuran informasiyadan qorunması müvafiq qanunla tənzimlənir. Ötən il Komitə tərəfindən hazırlanan "Uşaqların zərərli informasiyadan qorunması haqqında" Qanun layihəsi Milli Məclis tərəfindən qəbul edilmişdir və cənab Prezident tərəfindən imzalanmışdır. Qanun 2020-ci ildə qüvvəyə minəcək. Qanun layihəsində uşaqlar üçün zərərli informasiyanın növləri müəyyən edilmişdir. Qanunun müvafiq bəndinə əsasən, uşaqlar arasında döviyyəyə qadağan edilən informasiya məhsullarının uşaqların ola biləcəyi yerlərdə inzibati, texniki proqram və avadanlıq vasitələrinin tətbiq edilmədən yayılmasına yol verilmir. Ölkəmiz uşaqları bu cür təhlükələrdən qorumaq məqsədi ilə həm də 2011-ci ildə "Kibercinayətkarlıq haqqında" Budapeşt konvensiyasına da qoşulmuşdur.

BMT-nin Uşaq Hüquqları Komitəsinin tövsiyələrinə əsasən, Dövlət Komitəsinin təşəbbüsü ilə "Uşaqların internet təhlükəsizliyi" layihəsi çərçivəsində "Valideyn-internet təhlükəsizliyi və nəzarət" proqramı (kidsafe) yaradılmışdır. Proqram təminatı uşaqların internet məkanında müdafiəsini, valideynlərin uşaqların daxil olduğu elektron səhifələri və sorğuları haqqında məlumatlandırılmasına xidmət edir. www.kidsafe.az proqramında daxili 10000-dən çox pornoqrafik, ekstremizm amillər, zorakılıq, spam-virus xarakterli və s. filtrləmə məlumat bazası ilə tam formada qoruyucu funksiyası ilə təmin olunmuşdur. Eləcə də istifadəçi tərəfindən spesifik filtrləmə funksiyası da əlavə olunmuşdur. Proqramda uşağın istifadəsi zamanı keylogger sistemi işə düşməyən istifadə etdiyi veb saytlar, proqramlar və sözlər kimi istənilən məlumatlar qeyd edilərək valideynə ötürülür. Bu cür qabaqçılıq tədbirlərinin görülməsi prosesi növbəti illərdə də mütəmadi olaraq davam etdirilməlidir. Onu da qeyd edək ki, orta məktəblərdə şagirdlərin iştirakı ilə "Uşaqların zərərli informasiyalardan qorunması" mövzusunda maarifləndirici təlimlərə başlanmışdır və bu prosenin davamlı olmasını təmin edəcəyik.

Uşaq hüquqlarının müdafiəsi, onların normal inkişafına və sağlamlığına mənfi təsir göstərən hallardan və narkomaniya kimi zərərli vərdişlərdən qorunması məqsədilə məktəblərdə yuxarı sinif şagirdlərinin, xüsusən də həssas təbəqələrdən olan uşaqların iştirakı ilə Komitə tərəfindən maarifləndirmə kampaniyası keçirilmişdir. Bu kampaniyalar çərçivəsində Təhsil, Səhiyyə, Ədliyyə nazirlikləri, Dini Qurumlarla İş üzrə Dövlət Komitəsi, rayon icra hakimiyyətlərinin Yetkinlik Yaşına Çatmayanların İşləri və Hüquqlarının Müdafiəsi üzrə komissi-

yaları, rayon Polis idarələrinin yetkinlik yaşına çatmayanlarla işləyən inspektorları, rayon Vətəndaş Vəziyyətləri Aktlarının Dövlət Qeydiyyatı idarələrinin, müvafiq QHT-lərin nümayəndələri, o cümlədən məktəblərin nəzdində Valideyn-müəllim Assosiasiyası rəhbərləri, məktəb psixoloqları da cəlb olunmaqla müvafiq tədbirlər keçirilmişdir.

Eyni zamanda, dövlət tərəfindən yaranmış bütün imkanlarla yanaşı, bu gün ailələrin üzünə də böyük məsuliyyət düşür. Birinci vitse-prezident Mehriban xanım Əliyevanın sözləri ilə desək, "Ən müasir internat məktəb və ən yaxşı uşaq evi ailəni əvəz edə bilməz", buna görə də, ailələrimiz çox möhkəm, milli, mənəvi dayaqlar əsasında qurulmalı, hər bir üzvü isə bir-biri və cəmiyyət qarşısında öz məsuliyyətini dərk etməlidir. İlk növbədə ailədə valideyn məsuliyyətinin artırılması ən önəmli məsələlərdən biridir. Təcrübə göstərir ki, ailələrin dağılmasında əsas səbəblərdən biri valideynlərin vaxtı ilə öz övladlarını düzgün tərbiyə etməməsidir. Ailəyə ciddi münasibət olmalıdır. Lakin biz bəzən görürük ki, sosial və mənəvi məsuliyyət hissi aşağı olan insanlar ailə qurur. Və bu da bir çox hallarda boşanma ilə nəticələnir. Hazırda beynəlxalq təşkilatların uşaq məsələləri üzrə qurumlarında, bir sıra ölkələrdə müsibət valideynlik təcrübəsinin yaradılması məsələsi çox aktualdır. Müasir dövrdə informasiya çoxluğu və global proseslər valideyn - övlad münasibətlərinə yeni tendensiyalar gətirir. Bizə olan müraçibətdə də görürük ki, valideynlərin övladları ilə ünsiyyətdə, xüsusilə də uşağın keçid yaş dövrlərində bir sıra çətinliklər yaranır ki, bu da ağır fəsadlara səbəb olur. Eyni zamanda, illiyyəli olan uşaqlarla da münasibətin qurulmasında valideynlər problemlərlə üzləşir. Buna görə də belə bir xidmətin göstərilməsinə ehtiyac vardır. Komitənin Uşaq və Ailələrə Dəstək mərkəzlərində mütəxəssislər tərəfindən valideynlərə belə bir xidmət göstərilir və bu sahədə müsibət nəticələnməz var. Lakin belə bir xidmətin ölkə üzrə göstərilməsi daha məqsədemüvafiq olardı.

Uşaqların sağlam və xoşbəxt böyüməsi həmişə aktual olmuşdur, lakin müasir dövrdə, xüsusilə də hərbi münaqişələr, kateklizmlər, terrorizm və zorakı ekstremizmin fonunda bu məsələ özünü daha qabarıq şəkildə göstərir. Əlbəttə, uşaq hüquqlarının müdafiəsi yalnız bir dövlətin deyil, beynəlxalq birlik, vətəndaş cəmiyyətlərinin, həmçinin siyasi və sosial qüvvələrin birgə səyləri nəticəsində mümkündür. Əgər ailə dövlətin kiçik modelidirsə, uşaqlar isə ailənin özəyidir. Onların hüquqlarının təmin edilməsi həm valideynlərin, həm dövlətin, həm də cəmiyyətin qarşısında duran əsas məqsəddir. Sonda bir daha qeyd etmək istərdik ki, Azərbaycanda həyata keçirilən Dövlət proqramları, layihələr, tədbirlər uşaqların müdafiəsi sahəsinə uğurlu töhfələr verəcək və bu istiqamətdə fəaliyyət daha da güclənəcəkdir. Qarşıya qoyulan vəzifələrə nail olmaq üçün işə hər birimiz səylərimizi gücləndirməli və birləşdirməliyik.

Hicran HÜSEYNOVA,
Azərbaycan Respublikasının Ailə, Qadın və Uşaq Problemləri üzrə Dövlət Komitəsinin sədri,
siyasi elmlər doktoru, professor.